

Juridik och säkerhet

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet
Landsbygdsavdelningen
Enheten för djur och livsmedel
LI2024/00248

- Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8) Remissyttrande Region Västerbotten Livsmedelsberedskap

Region Västerbotten yttrar sig härmed över *Livsmedelsberedskap för en ny tid* (SOU 2024:8).

Framtagande av yttrandet har samordnats av den regionala beredskapsfunktionen inom enheten för Juridik och säkerhet, i samråd med Regionala utvecklingsförvaltningen. Olika verksamheter och funktioner har getts möjlighet att lämna synpunkter, bland annat miljösamordnare, lokala beredskapssamordnare, sjukhussamordnare och koststrateg. Den regionala beredskapsfunktionen har även tagit del av andra aktörers synpunkter i samverkan med de norra regionerna samt beaktat SKR:s yttrande.

Övergripande vill Region Västerbotten framhålla att

- utredningens syfte att föreslå en utvecklad inriktning för livsmedelsberedskapen samt styrmedel för näringslivets medverkan är angeläget och välkomnas, där det säkerhetspolitiska omvärldsläget påkallar en tydlig ambitionshöjning.
- utredningens förslag om att Livsmedelsverket ska leda och samordna åtgärder inom livsmedelsberedskapen och att Jordbruksverket ska ansvara för beredskapslagring av insatsvaror och råvaror välkomnas.
- regionen ser positivt på förslaget om att analysera behovet om särskild forskning. Regionen uppmanar utredningen att ta i beaktande regionernas ansvar kring regional utveckling, som en given part i eventuella framtida forskningsprocesser.
- utredningen visar viktiga exempel på de kritiska beroendena som en livsmedelsberedskap behöver beaktas. Region Västerbotten efterlyser en analys över regionernas samhällsviktiga roll.
- utredningen föreslår att kostnaderna för livsmedelsberedskapen ska belasta statsbudgeten är önskvärt. Samtidigt kan det, från ett regionperspektiv, uppfattas att finansieringsfrågan inte är tydligt utredd och där kommande kostnadsökningar för regionerna inte genomlysas eller uttrycks explicit i utredningen.
- utredningen genomsyrar en avsaknad om regioners roll, betydelse och ansvar för en robust livsmedelsberedskap. Detta trots att regionerna har en betydande roll i det civila försvaret och för totalförsvaret.
- den nordliga dimensionen och de geografiska och demografiska skillnaderna har enligt regionen inte med tydlighet behandlats i utredningen. Att synliggöra skillnader ger en realistisk tonalitet för hur geografiska och demografiska utmaningar kan påverka och förebygga för sörjandet för en god livsmedelsberedskap, i olika delar tillika hela landet.
- utredningen är i vissa fall otydlig avseende ansvarsfördelningen mellan näringslivet, myndigheter och kommuner, där regioner genomgående framstår som en passiv part/aktör. En brist blir även ambitionsskrivningen att ansvarsfördelningen ska enligt utredningen utredas vidare vilket enligt regionen riskerar bidra till en onödigt lång startsträcka för att skapa en livsmedelsberedskap här och nu.

Juridik och säkerhet

- tydligare resonemang kopplat till jämställdhet och barnrättsperspektiv efterfrågas.
- beredskapsperspektivet bör bli en del av hållbarhetskriterierna.

5.1 Primärproduktion

Utredningen uppräknar näringar inom primärproduktionen såsom nöt, gris, får, fisk men även mjölkproduktion. Avsnittet förevisar enligt Region Västerbotten just avsaknaden om den nordliga dimensionen, där rennäringens möjligheter och potential att bidra i arbetet med livsmedelsberedskapen inte inräknats i primärproduktionen. Således riskerar rennäringen stå som en blind fläck.

Vilhelmina Norra sameby och Vilhelmina södra sameby har nyligen inlett en överenskommelse med Vilhelmina Kommun där kommunen, av händelse av kris eller krig, kan avropa 3 000 kilo renkött från samebyarna för att säkerställa livsmedel till kommunens vård, skola och omsorg¹. Ett föregångsexempel samt en ödmjuk påminnelse om att förstå landets olikheter och förutsättningar som på olika vis bidrar till en robustare helhet.

6 Förutsättningar för livsmedelsproduktion

Region Västerbotten saknar ett resonemang i utredningen kring trädgårdsodling i föreningar och enskilda trädgårdar och deras betydelse för livsmedelsberedskapen. Här anser Region Västerbotten att en kultur av småskalig livsmedelsproduktion behöver uppmuntras och stimuleras då vinsterna är många. För många är det en givande hobby som dels ger en meningsfull fritid och dels en skörd av olika slag såväl på landsbygden, villaförorter som hyreshusområden. Vinsten med en ökad hobbyproduktion är att den ger kunskap och beredskap för en snabbare uppskalning av livsmedelsproduktionen, om behovet skulle uppstå.

6.3 Arbetskraft och kompetensförsörjning

Utredningen resonerar strukturerat kring förutsättningarna för inhemsk livsmedelsproduktion dock saknas ett resonemang som landets olikheter, avseende produktion, kan stå inför. Något som Region Västerbotten menar är viktigt för att kunna förebygga och framför allt främja en beredskap för hela befolkningen – oavsett landsände.

Livsmedelsproduktionen visar en negativ trend i norra Sverige där lönsamheten är låg och medelåldern på jordbrukarna och rennäringensföretagare är hög. Norra Sverige är förvisso i högre grad självförsörjande på mejeriprodukter, men beroende av insatsvaror för produktionen av mjölk. Spannmål är exempel på en insatsvara som foder till djuren då odling av spannmål inte är så omfattande i norra delarna av Sverige på grund av bristande lönsamhet.

Att få unga att ta över jordbruks- och rennäringens verksamhet är likaledes en stor utmaning. Därutöver framhålls det vara dyrt att ta över ett jordbruk. Eftersom lönsamheten även är låg blir det svårt att få låna pengar. Jordbrukarna tyngs också av en stor och krånglig regelbörda. Sammantaget kantas livsmedelsproduktion, dess genomförare och framtidsbas av rejäla utmaningar.

---

¹[https://www.vilhelmina.se/nyheter/ny-overenskommelse-sakrar-livsmedelstillgang-
under-kris/](https://www.vilhelmina.se/nyheter/ny-overenskommelse-sakrar-livsmedelstillgang-under-kris/)

Juridik och säkerhet

Vidare utgör långa avstånd en utmaning då det är långt att transportera insatsvaror och det är även långt mellan skiftena i jordbruket. Det gör det norrländska jordbruket och rennäringen är särskilt känslig för tillgång och pris på drivmedel.

7 Kritiska beroenden till andra sektorer

Region Västerbotten välkomnar utredningens kapitel som resonerar kring kritiska beroenden då den synliggör hur frågan om livsmedelsberedskap hänger samman med andra områden och bör enligt regionen således samordnas och planeras med andra sektorer.

Samtidigt saknas resonemang hur och på vilket sätt beroendet till regionernas verksamhet och uppdrag kan se ut – som exempelvis den regionala kollektivtrafikmyndigheten som har till uppgift att fastställa mål och planera för länets kollektivtrafik. Region Västerbotten menar att en fungerande kollektivtrafik kan vara en viktig pusselbit i att möjliggöra rörlighet för resurser till livsmedelsproduktion.

12 Mål för livsmedelsberedskap

Syftet med livsmedelsberedskap är att över tid upprätthålla försörjningen av nödvändiga livsmedel. Det innebär att livsmedelsberedskap avser hela hotskalan, inklusive fredstida krissituationer. Utgångspunkten är dock att det föreligger en allvarlig störning eller en överhängande risk för en allvarlig störning i livsmedelsförsörjningen.

Givet de långa återställningstider som finns i delar av livsmedelssystemet, framför allt inom primärproduktionen, bedömer Region Västerbotten att åtminstone tolv månader är en ändamålsenlig generell planeringshorisont för livsmedelsberedskapen. Planeringshorisonten kan både vara kortare och längre inom delar av livsmedelssystemet och för enskilda verksamheter.

Tolv månaders planeringshorisont är Region Västerbotten i grunden positiva till, men vad det innebär i praktiken kommer behöva tydliggöras, då det i dagsläget finns stort utrymme för tolkning. Precis som utredningen skriver kan planeringshorisonten vara kortare och längre inom olika delar av livsmedelssystemet och det behöver ställas i relation till hela hotskalan, svåra prioriteringar, geografi och demografi.

13.2 Kontinuitet i måltidsverksamheter bör säkerställas

Utredningen framhåller att staten, regioner och kommuner bör bedriva ett systematiskt arbete i syfte att upprätthålla måltidsverksamheter, även under allvarliga störningar i livsmedelsförsörjningen. Vidare framhålls att Regeringen bör noga följa hur livsmedelsberedskapen inom måltidsverksamheter utvecklas, och vid behov överväga ytterligare åtgärder för att säkerställa upprätthållandet av måltidsverksamheter även under allvarliga störningar.

Det utredningen inte lyfter är det systematiska perspektivet i beredskapsplanering, vilket inte heller blir stipulerat i förslag till ny lag. Här menar Region Västerbotten att aktörers ansvar för att kontinuitetshandla livsmedelsförsörjningen bör tydliggöras.

13.3 Kommuner ska få ett ansvar för lokal livsmedelsberedskap

I den nya lagen om livsmedelsberedskap föreslår utredningen att kommunerna får ett utökat ansvar, dels att analysera de behov som kan uppstå för befolkningen i

Juridik och säkerhet

kommunen vid en allvarlig störning i livsmedelsförsörjningen samt dels att vidta lämpliga åtgärder för att upprätthålla tillgången till nödvändiga livsmedel för befolkningen i kommunen. Vid analysen ska kommunerna särskilt beakta vilka grupper av personer som kan behöva livsmedel i ett tidigt skede och samverka med andra aktörer om det bedöms nödvändigt.

I utredningens lagförslag utelämnas regionernas ansvar och roll. Utredningen hänvisar till hälso- och sjukvårdslagen och det tolkas som att utredningen menar att regionernas ansvar för att analysera respektive vidta åtgärder inryms i hälso- och sjukvårdslagens mening.

Regionernas huvuduppgifter innefattar ett ansvar att tillhandahålla hälso- och sjukvård, tandvård och att ha ett regionalt utvecklingsansvar enligt vad som närmare föreskrivs i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125) och lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar. Regionerna har också tillsammans med kommunerna ansvar för den regionala kollektivtrafiken enligt vad som närmare föreskrivs i lagen (2010:1065) om kollektivtrafik. Hälso- och sjukvårdslagstiftningen ska bl.a. säkerställa att alla har rätt till en god, jämlik vård, att vården är evidensbaserad och kvalitetssäkrad samt att den dokumenteras på rätt sätt. Mat som serveras inom hälso- och sjukvården omnämns inte specifikt i den lagstiftningen. Enligt Socialstyrelsen omfattas dock mat på samma sätt som andra väsentliga komponenter i god vård och omsorg. (se avsnitt 4.2.2 Kommuners och regioners uppgifter)

Denna tolkning saknar dock ett beredskapsperspektiv. Om regionerna skulle inkluderas i den nya lagen som föreslås, utifrån ansvaret att bedriva hälso- och sjukvård, skulle även regionernas beredskapsansvar tydliggöras liksom kommunernas. Om inte regionernas ansvar tydliggörs i lagen borde rimligen regionerna pekas ut som en viktig samverkansaktör. Region Västerbotten menar att det finns en risk då regionernas perspektiv inte tas i beaktande och/eller varierar i omfattning samt risk för parallella processer och målkonflikter.

Avseende lagförslaget där kommunerna föreslås samverka med andra aktörer inom ramen för ansvaret, att analysera behov som kan uppstå för befolkningen i kommunen vid en allvarlig störning, ser regionen behov av att lyfta Länsstyrelsens roll. Länsstyrelsen har, precis som kommunerna har på lokal nivå, ett geografiskt områdesansvar, fast på regional nivå. Det ansvaret innefattar att samordna aktörer i ett län i frågor avseende civil beredskap. Det menar Region Västerbotten inbegriper även livsmedelsberedskap.

14.1.2 Analysera behov av särskild forskning

Region Västerbotten ser positivt på förslaget om att analysera behovet om särskild forskning kopplat till livsmedelsberedskap. Regionen menar att det här kan skapa ett sammanhållet och tvärsektorielt kunnande som kan ta hänsyn och angripa problemformuleringar för de geografiska och demografiska olikheterna för landet. Ett lärande beredskapsperspektiv kan skapa kunskap om regionernas ansvarsområde och regionernas infallsvinkel och behov i livsmedelsberedskapsarbetet. Vidare är det viktigt att ta i beaktande att regioner, förutom att ha ansvar för hälso- och sjukvård, även har ett utpekat ansvar för regional utveckling. Med uppdraget om regional utveckling har regioner god och översiktlig kännedom om den specifika regionen. För att skapa resilienta värdekedjor och bidra till en social hållbarhet bör regionernas utvecklingsuppdrag ses som en möjliggörare för att skapa forskning, som blir både relevant och användbar i beredskapsarbetet.

Juridik och säkerhet

15.1 Jordbruksmark bör skyddas bättre

Utredningen förslår att regeringen ska utreda möjligheten att inrätta jordbruksmark som ett nytt riksintresse. Region Västerbotten är tveksam till detta. Redan idag skyddas jordbruksmark genom miljöbalken 3 kapitlet 4 § miljöbalken (MB 3:4) som anger en mycket restriktiv hållning till att upplåta jordbruksmark till bebyggelseändamål. Därtill sa mark- och miljödomstolen nej till en solcellspark på jordbruksmark i Helsingborg med hänvisning till miljöbalken vilket Region Västerbotten är en fingervisning på en redan restriktiv hållning.

19. Konsekvenser

I avsnittet presenterar utredningen konsekvenser ur ett ekonomiskt hänseende som arbetet med livsmedelsberedskap kan få för myndigheter, kommuner, företag samt enskilda. Här framträder därmed med tydlighet att en upprustning, vidmakthållande och utveckling medför ekonomiska konsekvenser – en budgeteffekt på cirka en miljard kronor. Utredningen har dock inget ekonomiskt resonemang eller förslag kopplat till regionernas arbete, vilket blir ytterst beklagligt. Region Västerbotten menar därför att regionernas kostnadsökningar i arbetet för en hållbar livsmedelsberedskap bör synliggöras och likaledes finansieras.

Region Västerbotten menar även att beredskapsperspektivet nödvändigtvis bör bli en del av hållbarhetskriterierna, på samma vis som olika typer av strategier, policys, utlysningar och ansökningar ska beskriva hur deras insatser förhåller sig till olika typer av hållbarhetsaspekter såsom miljö, klimat och jämställdhet.

Slutligen menar Region Västerbotten att utredningens analys/slutsats, att utredningens förslag inte antas få konsekvenser avseende jämställdhet, är vag. Region Västerbotten menar att när budgetar och resursfrågor tenderar att presenteras som könsneutrala så riskerar makt och resurser fördelas ojämnt. Så länge mål formuleras och utgifter presenteras på ett "könsblint" sätt är risken stor att de tillfaller på ett snedfördelat vis – där mäns behov, aktiviteter och prioriteringar slår igenom. Region Västerbotten uppmanar utredningen att beakta begreppet "Följ pengarna" och därmed en djupare analys. Vidare efterfrågas analys/slutsats ur ett barnrättsperspektiv där Region Västerbotten tänker att barns rättigheter till livsmedel och föda är ett icke självvalt kritiskt beroende till ett fungerande samhällssystem där både det offentliga och vuxenvärlden behöver stå rustade och robusta – lärdomar som både coronapandemin och andra kriser och krig tydligt redovisar. När vi planerar livsmedelsberedskap med hänsyn till hela hotskalan, inklusive framtida krissituationer bör flickor och pojkars synpunkter, erfarenheter och kunskap efterfrågas och värderas.